

Aleksandra Kruk*

Konektywność jako wyzwanie w relacjach międzynarodowych

Connectivity as a challenge in international relations

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: konektywność, sieci, pomoc humanitarna, COVID-19, cyberzagrożenia

Key words: connectivity, networks, humanitarian aid, COVID-19, cyberthreats

Abstrakt: Artykuł dotyczy interpretowania roli i wpływu konektywności w wymiarze stosunków międzynarodowych. Analizowano szanse i zagrożenia, jakie niesie konektywność w relacjach międzynarodowych przez pryzmat udzielania pomocy humanitarnej, walki z pandemią COVID-19 oraz cyberzagrożeniami. Zaprezentowano poglądy o konektywności reprezentowane przez ekspertów wywierających wpływ na dyskurs międzynarodowy, tj. Mark Leonard, Parag Khanna, czy Anne-Marie Slaughter. Uwzględniono także definiowanie wpływu konektywności przez organizacje międzynarodowe, tj. Unię Europejską i Organizację Narodów Zjednoczonych.

Abstract: The article concerns the interpretation of the role and impact of connectivity in the dimension of international relations. The opportunities and threats posed by connectivity in international relations were analysed through the prism of providing humanitarian aid, the fight against the COVID-19 pandemic and cyber threats. The views on connectivity represented by experts (Mark Leonard, Parag Khanna, Anne-Marie Slaughter) influencing international discourse were critically analysed. It also takes into account the definition of the impact of connectivity by international organizations, i.e. the European Union and the United Nations.

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7545-941X>; dr hab., profesor, Instytut Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego. E-mail: a.kruk@inpa.uz.zgora.pl.

Wprowadzenie

W XXI wieku wraz z postępem technologicznym oraz wzrostem poczucia nieprzewidywalności i trudności w budowaniu strategii politycznych nasiliła się dyskusja o znaczeniu konektywności w relacjach międzynarodowych. Konektywność uwzględniana jest w dokumentach organizacji międzynarodowych oraz traktowana jako instrument umożliwiający udział w rywalizacji międzynarodowej. Jacek Czaputowicz, były minister spraw zagranicznych uważał, że „konektywność, rozumiana jako tworzenie silniejszych więzi i partnerstw opartych na poszanowaniu wspólnych zasad, zawsze była częścią unijnego DNA”¹. Jednocześnie wzrost napięć i poczucie niepewności związanej z kryzysem demokracji liberalnej spowodowały, że nie wszyscy badacze optymistycznie oceniają rolę konektywności wskazując na negatywne przemiany społeczno-polityczne, tj. kryzys migracyjny, klimatyczny, czy wzrost liczby państw na świecie, w których rządzą autokraci. W artykule przyjęto założenie o racjonalności podmiotów politycznych definiowanej przez Johna S. Mearsheimera i Sebastiana Rosato jako „zdolność rozumienia świata dla poruszania się po nim w dążeniu do pożądanых celów”², aby badać zwiększenie wpływu konektywności na struktury oraz mechanizmy rozwiązywania problemów międzynarodowych. Odwoływano się także do innych paradygmatów (realistycznego, konstruktywistycznego i liberalnego), aby wyjaśniać motywy działania aktorów międzynarodowych. Analizowano, jak zwiększenie zainteresowania oddziaływaniem konektywności wpływa na pozytywne bądź negatywne jej wykorzystanie przez podmioty i struktury w relacjach międzynarodowych. Zwracano uwagę, że posługiwanie się konektywnością wymaga sprostania standardom i przestrzegania reguł, wpływa na szybkość interakcji oraz transparentności w środowisku międzynarodowym. Natomiast brak reguł i stosowanie *sharp power* przez przeciwników politycznych nie zagwarantuje oczekiwanych efektów, które inni uczestnicy stosunków międzynarodowych zamierzają osiągnąć. Pomimo świadomości potencjalnego ryzyka wynikającego z nieprzewidywalności zachowań niektórych aktorów międzynarodowych (m.in. organizacji terrorystycznych), wzrasta liczba prowadzonych projektów i działań opartych na konektywności³.

¹ Czaputowicz: tworzenie więzi opartych na poszanowaniu wspólnych zasad zawsze było częścią unijnego DNA, 16.12.2019, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C558718-%2Czaputowicz-tworzenie-wiezi-opartych-na-poszanowaniu-wspolnych-zasad-zawsze> (28.09.2024).

² J.J. Mearsheimer, S. Rosato, *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej*, Warszawa 2024, s. 23.

³ T. Klementewicz, *Rola wyjaśniania w rozumieniu działań i zjawisk politycznych*, «Studia Politologiczne» 2010, vol. 17, s. 38.

Przyjęta hipoteza zakłada, że konektywność ze względu na niesione szanse i zagrożenia dla postępu i walki z problemami globalnymi, stała się jednym z najważniejszych współcześnie wyzwań. Działania kreatorów oraz użytkowników konektywności powinny być poddane regułom spełniającym kryterium uniwersalności, aby przezwyciężać problemy, z którymi boryka się społeczność międzynarodowa. Ze względu na różnice kulturowe i dominujące w środowisku globalnym, konflikty respektowanie standardów napotyka na bariery. W artykule postawiono pytania, w jaki sposób wzrastało znaczenie konektywności w relacjach międzynarodowych? Jak oceniana jest konektywność? Jak konsekwencje wykorzystania konektywności są postrzegane i prezentowane przez analityków i aktorów międzynarodowych? W artykule wykorzystano metodę krytycznej analizy dokumentów, raportów oraz prac eksperckich z uwzględnieniem kontekstu, tj. obecnej sytuacji międzynarodowej. Analizowano opinie o konektywności, które wyrażali eksperci i CEO w think thankach – Mark Leonard, Parag Khanna, Anne-Marie Slaughter⁴. Ze względu na to, że eksperci zatrudnieni na stanowiskach przywódczych wywierają wpływ na kreowanie poglądów oraz procesy decyzyjne, poddano krytycznej analizie ich publikacje, wypowiedzi oraz informacje umieszczonych na ich domenach internetowych.

Wzrost zainteresowania konektywnością

Konektywność od zawsze fascynowała ludzkość, ponieważ wiązała się z odkrywaniem świata oraz możliwościami osiągnięcia dobrobytu. W XIX wieku Werner von Siemens twierdził, że „Kto posiada standardy, ten posiada rynek”. Modernizacja sposobów komunikowania się postępowała etapami. Istotną rolę w XIX wieku odegrało ujednolicenie czasu, m.in. za sprawą Stanforda Flemminga, który optował za ogólnoświatowym czasem standardowym. Położenie transatlantyckiego kabla telegraficznego pomiędzy Ameryką a Anglią stało się kamieniem milowym modernizacji, motorem zmian i postępu. Kolejna fala zmian dokonała się po 1991 roku dzięki rewolucji w technologii informacyjnej i komunikacyjnej, w przystępny sposób spopularyzowanej w książce Thomasa Friedmana „Świat jest płaski”⁵. Organizacje międzynarodowe, tj. ONZ i Unia Europejska patrzą na konektywność przez pryzmat wpływu na problemy globalne, natomiast instytucje ze świata biznesu konektywność rozpatrują z per-

⁴ M. Leonard, *Wiek nie-pokoju. Współzależność jako źródło konfliktu*, Warszawa 2022; P. Khanna, *Konektografia. Mapowanie przyszłości cywilizacji globalnej*, Warszawa 2022; M.-A. Slaughter, *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*, New Haven 2017.

⁵ T. Friedman, *Świat jest płaski. Krótka historia XXI wieku*, Poznań 2009.

spektywy zysku, ale wskazują również na inne czynniki, jak społeczna odpowiedzialność i budowanie stabilności oraz odporności na kryzysy i zagrożenia. Wraz z rozwojem technologii to konsens wokół standaryzacji i konektywności stał się wyzwaniem wpływającym na światową (nie-) stabilność. Zagadnienia te wymagają interdyscyplinarnych analiz, przy założeniu, że konektywność rozumiana jako współzależności wynikające z wzajemnych powiązań oddziałuje łącząco i rozdzielająco (metafora przeciągania liny)⁶. Sposób aktywności w internecie, jak i walka o zaufanie społeczne pozwalają zarówno obserwować zjawisko homofilii jako dobierania w związki społeczne na zasadzie podobieństw, jak i idiosynkrazji (niechęci do kogoś lub czegoś)⁷. Walka o zasięgi w internecie oraz przeświadczenie o dominacji „złożonych współzależności” powoduje wyścig w sferze nauki i walkę o najnowsze wynalazki, aby sprostać kryterium konkurencyjności i efektywności w rywalizacji międzynarodowej⁸.

W XX wieku w świecie transatlantyckim dominowało przekonanie, że konektywność definiowana w słowniku „Cambridge” jako „zdolność komputera, programu, urządzenia lub systemu, aby połączyć się z kimś lub kilkoma innymi osobami”⁹ będzie pozytywnie oddziaływała na społeczeństwa i ułatwiała postęp. Dostęp do konektywności, istotny w gospodarce, transporcie, energetyce, edukacji i innych branżach, powinien spełniać kryterium bezpieczeństwa, zrównoważonego rozwoju oraz smart (tzn. umożliwiający inteligentne połączenia)¹⁰. XXI wiek, definiowany jako czasy „niepokoju” zależy od następstw konektywności, na której definiowanie i wdrażanie wpływają różnice kulturowe pomiędzy imperiami realizującymi politykę konektywności. Oddziaływanie USA, Unii Europejskiej oraz Chin i Indii na politykę konektywności interpretuje się w relacjach międzynarodowych teorią konstruktywistyczną i wskazuje na różnice w postrzeganiu środowiska międzynarodowego przez dominujących aktorów na arenie międzynarodowej. Chińska strategia „Jeden Pas i Jedna Droga” zmierza do rywalizacji z USA poprzez oparcie na własnej infrastrukturze i budowanych relacjach gospodarczych. Konektywność zaczęła być definiowana jako „strategia z geopolitycznymi implikacjami” i rozpatrywana z perspektywy wejścia w nowy wymiar relacji międzynarodowych, szcze-

⁶ P. Khanna, *Konektografia...*, s. 231.

⁷ N.A. Christakis, J.H. Fowler, *W sieci. Jak sieci społeczne kształtują nasze życie*, Sopot 2011, s. 25; P. Baños, *Jak rządzić światem. 22 strategie globalnej potęgi*, Warszawa 2021, s. 377–380; M. Leonard, *Wiek nie-pokoju...*, s. 162–163.

⁸ P. Buhler, *O potędze w XXI wieku*, Warszawa 2011, s. 269–298.

⁹ *Connectivity*, https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/connectivity#google_vignette (28.09.2024).

¹⁰ M. Okano-Heijmans, *The EU's Value Proposition for Connectivity: Time to Choose and Focus*, «KAS Occasional papers: Responding to the Geopolitics of Connectivity», Singapore 2020, s. 12.

gólnie uzależniony od permanentnego dostępu do najnowszych technologii¹¹. Dlatego opracowywane są liczne indeksy konektywności poprzez wykorzystanie narzędzi i metodologii istotnych z perspektywy autorów i użytkowników raportów. Do najbardziej znanych należą opracowania Światowej Unii Telekomunikacyjnej (Global Connectivity Index International)¹², Unii Europejskiej (indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego DESI)¹³, Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (wskaźnik łączności żeglugi liniowej)¹⁴, ale też ważną rolę odgrywają indeksy państw (m.in. Australian Connectivity Index)¹⁵, czy indeksy firm, np. Shaping the New Normal with Intelligent Connectivity Huawei¹⁶.

Jednocześnie wskazuje się, że konektywność stała się instrumentem działań aktorów niepaństwowych, tj. korporacje międzynarodowe, organizacje pozarządowe, ugrupowania terrorystyczne, czy związki wyznaniowe. Postęp technologiczny oraz handel były według wielu przedsiębiorstw sposobem zapobiegania konfliktom, polegającym na wykorzystywaniu sieci zależności w przestrzeni globalnej do umacniania stabilności na świecie. Z drugiej strony dokonywane w sieci interakcje pozostają wyzwaniem ze względu na tempo i krótki czas, aby zareagować na bodźce.

Stąd coraz częściej przestrzega się przed konsekwencjami trzepotu motyla, czy wskazuje na rolę konektywności w mobilizowaniu społeczności międzynarodowej (np. Arabska Wiosna, wzrost zaangażowania ruchów społecznych w organizowanie marszów protestacyjnych, posługiwanie się aplikacjami w celu wyrażania poglądów w internecie). Henry Kissinger ostrzegał jednak, że mobilizowanie ludzi może również ułatwiać inwigilację, służyć do nawoływania do wojny. Tym samym komunikacja sieciowa może sprzyjać budowie świata wilsonowskiego, jak i opartego na paradygmacie realistycznym. W tym zakresie niewiele się zmienia, gdyż od zawsze postęp technologiczny determinował zmiany w środowisku międzynarodowym. Zmiana dotyczy przeniesienia wielu aspektów działalności w wymiar przestrzeni cyfrowej oraz

¹¹ N. Godehardt, K. Postel-Vinay, *Connectivity and Geopolitics: Beware the "New Wine in Old Bottles"*, „Approach”, «SWP Comment» 2020, nr 35, s. 2.

¹² *Global Connectivity Report 2022*, <https://www.itu.int/hub/publication/d-ind-global-01-2022/> (28.09.2024).

¹³ *Digital Economy and Society Index (until 2022)*, <https://digital-decade-desi.digital-strategy.ec.europa.eu/datasets/desi-2022/charts> (28.09.2024).

¹⁴ *Liner shipping connectivity index*, <https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/UNCTAD+LSC+INDEX> (28.09.2024).

¹⁵ *Australian Connectivity*, <https://connectivity-index.com/search-properties/> (28.09.2024).

¹⁶ *Shaping the New Normal with Intelligent Connectivity*, https://www.huawei.com/minisite/gci/assets/files/gci_2020_whitepaper_en.pdf?v=20201217v2 (28.09.2024).

potrzeby dostosowania użytkowników do funkcjonowania w tym wymiarze¹⁷. Na ocenę roli konektywności wpływają narastające kryzysy na świecie, m.in. kryzys migracyjny, pandemia, konflikty zbrojne w wielu regionach na świecie. W rezultacie wielu protagonistów konektywności zaczęło poszukiwać metod jej okiełznania. Proces ten nie został zakończony ze względu na konflikty interesów pomiędzy graczami dysponującymi siłą i instrumentami, decydującymi o sposobach użycia i wdrażania konektywności.

Percepcja Marka Leonarda, Paraga Khanny i Marie-Agnes Slaughter

Rozumienie konektywności i propagowanie jej celów zależy od instytucji oraz zainteresowanych jej funkcjonowaniem ludzi. Możliwa jest ewolucja postrzegania konektywności, czego przykładem jest postawa reprezentowana przez znanego brytyjskiego politologa Marka Leonarda, dyrektora European Council on Foreign Relations¹⁸. Ekspert w książce „Wiek nie-pokoju. Współzależność jako źródło konfliktu” opowiedział o swojej intelektualnej peregrinacji w ocenianiu stosunków międzynarodowych. Badacz zwrócił uwagę, że pomimo postępu technologicznego, jego obietnice, polegające na budowaniu sieci zależności zapobiegających wojnom i innym konfliktom nie zostały zrealizowane. M. Leonard patrzył na funkcjonowanie konektywności przez pryzmat optymizmu towarzyszącego procesowi integracji europejskiej, który obserwował i badał oraz aktualne wyzwania i zagrożenia dotyczące nie tylko Europy, ale całego świata. Jeszcze w opublikowanej w 1999 roku książce M. Leonard prognozował optymistycznie przyszłość Europy i warunkował ją rozwojem konektywności. Uważał, że europejskie więzi będą umacniane na bazie solidarności, a internet ułatwi w Unii Europejskiej kontaktowanie się i przepływ pomysłów oraz wiedzy. Wyrażane wtedy poglądy odpowiadały przesłaniu strategii lizbońskiej Unii Europejskiej, której celem było uczynienie z Unii Europejskiej organizacji zdolnej odeprzeć konkurencję ze strony innych gospodarczych liderów, tj. Chin, Indii czy Brazylii. Jednocześnie M. Leonard wypowiadał się wtedy w nurcie liberalizmu, afirmując rolę technologii w dyfuzji postępu, solidarności oraz budowaniu pozytywnych więzi ponadnarodowych. Dominowało wtedy poczucie sprawczości, możliwości rozwiązywania konfliktów ponad granicami państw. Migracje postrzegane były w wymiarze pozytywnym, a wizja kontynentu podróżników oraz układanie europejskiej mozaiki opartej

¹⁷ H. Kissinger, *Porządek światowy*, Wołowiec 2017, s. 320–337.

¹⁸ Mark Leonard, https://ecfr.eu/profile/mark_leonard (28.09.2024).

na różnorodności zostały zdefiniowane jako fundament kultury europejskiej. Optymizmowi towarzyszyło przekonanie o możliwości czerpania przyjemności z życia poprzez podróże i rozwój osobisty. Takie kreowanie relacji międzynarodowych podążało za zaprezentowanym, w 1956 roku na łamach «Journal of Political Economy» modelem Tiebouta, w którym jednostki cieszą się większą mobilnością, mają doskonałe informacje i mogą wybierać swoje społeczności. Było to związane z szukaniem optymalnych społeczności poprzez wdrażanie gospodarki opartej na wiedzy. Jednocześnie wyzwaniem stało się budowanie ekonomii akredytacji, związanej z potrzebą potwierdzania umiejętności, autorytetu i wiarygodności. W pozytywnym wymiarze taka akredytacja mogłaby dokonywać się w internecie, np. w mediach społecznościowych, na forach gromadzących specjalistów, poprzez rankingi. Rolą internetu stało się przewycięzanie fizycznych granic oraz inkluzja społeczności, której wcześniej brakowało areny do wyrażania poglądów i postulatów. W praktyce okazało się, że funkcjonowanie w internecie wymaga regulacji, kodeksów postępowania, wiąże się z potrzebą przewycięzania różnic kulturowych oraz ekspansywności kreujących przestrzeń cyfrową podmiotów. Ekspansja ekonomiczna, walka o wpływy i władzę przeniosła się do internetu, a w związku z tym mocarstwa gospodarcze zaczęły szukać dróg do usieciowienia terenów na świecie, które dotąd pozostawały poza ich zasięgami¹⁹.

Korzystanie z konektywności otwierało światu wiele możliwości i szans, ale jednocześnie ujawniało konflikty i mogło je prowokować. Decydujący o formie konektywności, nazwani przez M. Leonarda wojownikami konektywności, posiadają cechy wspólne: 1) Centralne położenie (nie chcą stawiać się w położeniu strony potrzebującej pomocy); 2) Przejęcie roli selektonera (chcą wybierać, kto może być w klubie); 3) Wydobywanie danych; 4) Działalność wywrotowa (polega na ingerowaniu przez państwa w systemy innych państw); 5) Infiltracja (czyli podejmowanie wysiłku, aby zmienić państwo od środka); 6) Ustanawianie reguł, standardów; 7) Dążenie do niezależności²⁰. Sprzeczność interesów w walce o posiadania infrastruktury oraz wpływu na rozwój *digital economy* (m.in. sztucznej inteligencji, internetu rzeczy) zdaniem M. Leonarda ujawniała napięcia społeczne wynikające z pogłębiania się zależności oraz różnic w poziomie zamożności pomiędzy uczestnikami stosunków międzynarodowych. Badacz wysunął wniosek, że obecnie więcej ludzi cierpi z powodu wojen konektywnych niż konwencjonalnych. Brytyjczyk użył metafory *pharmakon*, aby dowieść, że w jego odczuciu konektywność to środek, który może stać się jednocześnie lekiem i trucizną oraz powodować konkw-

¹⁹ A. Mas-Colell, *Keynes oraz jego i nasze wnuki*, [w:] I.P. Huerta, *Gospodarka za 100 lat. Najważniejsi ekonomiści, przewidyują przyszłość*, Warszawa 2020, s. 139–154.

²⁰ M. Leonard, *Wiek nie-pokoju...*, s. 170–173.

gencję, konkurencję i konflikt. Siła konektywności wynika natomiast z faktu, że jej oddziaływaniu można poddać wiele czynników i podmiotów, np. ludzi, rynki, technologie, idee. W rezultacie internacjolog twierdzi, że konektywność nie skłania do myślenia o dobru ogółu, ale do partykularyzmów²¹.

Ekonomiczny i powiązany z geopolityką wymiar konektywności dostrzegł również P. Khanna, hinduski politolog i strateg, założyciel i lider think tanku AlphaGeo²². Wskazywał on na prawo Metcalfe'a, informujące o tym, że wartość sieci komunikacyjnej rośnie wraz z kwadratem liczby użytkowników. Stąd zasięg konektywny stał się rozumiany jako podstawa władzy²³. Konektywność wg P. Khanny powoduje, że zamiast dominacji globalnych i wertykalnych zależności, funkcjonuje globalna cywilizacja sieciowa. O posiadaniu władzy rozstrzyga posiadanie infrastruktury i kontrolowanie łańcuchów dostaw. Konektywność staje się wskaźnikiem mierzenia potęgi państw, wpływa na migracje oraz procesy urbanizacyjne, zmieniając relacje gospodarczo-społeczne na świecie. P. Khanna ma świadomość pozytywnych i negatywnych skutków pogłębiania konektywności. Wśród negatywnych następstw wymienia zagrożenia ekologiczne oraz wykorzystywanie konektywności przez aktorów pozapaństwowych, tj. organizacje mafijne, aby umacniać strefy wpływów²⁴. Autor jest zdania, że epoka konektywności wymusza konflikty o łańcuchy dostaw oraz tworzenie sojuszy infrastrukturalnych, zamiast postideologicznych. Jest zwolennikiem otwartego świata, w którym rola granic ulega minimalizacji. Kiedy jednak proponuje wizję rozwoju *pax urbanica* i *diplomacy*, to przypomina, że będą potrzebowały instytucji zapewniających zachowanie bezpieczeństwa²⁵.

Głos w sprawie konektywności zabierała także A.-M. Slaughter – politolożka, internacjolożka i prawnik, w latach 2002–2009 dziekan w School of Public and International Affairs na Uniwersytecie Princeton, następnie zatrudniona w Departamencie Stanu USA (w latach 2009–2011)²⁶. Była prezesem Amerykańskiego Towarzystwa Prawa Międzynarodowego, przewodniczy think tankowi New America. Odpowiedź A.-M. Slaughter koncentruje się na wpływie więzi i relacji na współczesny świat. Badaczka zauważyła, że podczas gdy dawniej ludzi łączyły historia, język, kultura, region, obecnie wiele relacji zachodzi w internecie, np. w mediach społecznościowych. Internet pokazuje, jak ludzie łączą się wokół tożsamości, wartości, celów. Chociaż internacjolożka

²¹ Tamże, s. 158.

²² Parag Khanna, <https://www.paragkhanna.com> (28.09.2024).

²³ P. Khanna, *Konektografia...*, s. 75; N. Fergusson, *Rynek i ratusz. O ukrytej sieci powiązań, która rządzi światem*, Kraków 2020, s. 63.

²⁴ P. Khanna, *Konektografia...*, s. 56–81.

²⁵ Tamże, s. 231–608; N. Fergusson, *Rynek i ratusz...*, s. 37.

²⁶ Anne-Marie Slaughter, <https://www.newamerica.org/our-people/anne-marie-slaughter> (28.09.2024).

nadal interesuje się myśleniem strategicznym, to wykazuje, że dostęp do internetu spowodował ewolucję w korzystaniu z narzędzi i sposobów prezentowania strategii. Podczas gdy wcześniej w amerykańskiej nauce o stosunkach międzynarodowych popularne było posługiwanie się teorią gier, czerpanie z prac Thomasa C. Schellinga²⁷, obecnie popularna stała się koncepcja otwartego społeczeństwa. Zamiast metafory szachownicy, nawiązuje się do funkcjonowania sieci. Dominuje uwzględnianie działań zachodzących z udziałem społeczności w internecie, np. organizacji pozarządowych, grup kontaktowych itp. Takie działanie nie jest zawsze skuteczne, ponieważ wymaga osiągnięcia zaufania w procesie komunikowania się oraz umiejętności argumentowania. A.-M. Slaughter zauważa, że relacje w sieci postrzegane są jako sposób działania wykorzystującego kreatywność i elastyczność. Szybkie i sprawne umiejętności adaptacyjne były badane i zauważane już wcześniej przez badaczy i elity polityczne, m.in. Mannuela Castellsa, czy Tony'ego Blaira. Zdaniem politolożki na sprawczość wpływa umiejętność wyboru struktury dla zamierzonej, zaplanowanej działalności oraz umiejętność oszacowania własnej roli w tejże strukturze. A.-M. Slaughter zauważyła, że aktualnie rzeczywistość należy analizować w perspektywie map mentalnych, opartych na relacjach i aktywności, a nie należy poprzestawać w procesie opisywania świata na mapach standardowych. Badaczkę interesują sieci zadaniowe, wykorzystywane przez różne instytucje. W ich badaniu zauważa paradoksy, np. wykorzystywanie przez niektóre organizacje zarówno instrumentów działania opartych na hierarchii, jak i sieciach, np. w przypadku Al-Kaidy. W percepcji świata używane są dychotomie i skróty, a ich dobór wynika chociażby z mentalności i cech kulturowych, które posiadają uczestnicy życia politycznego. Według ekspertki funkcjonowanie w sieci wiąże się z czerpaniem siły z budowania relacji, działań opartych na partycypacji, udostępniania (np. informacji), zdolności adaptacyjnych i zaangażowania się²⁸.

Rola sieci jest także pozytywnie oceniana przez Kate Raworth, która w modelu ekonomii obwarzanka zaznaczyła, że fundament społeczny powinien opierać się nie tylko na dostępie do wody, żywności, energii, zdrowia, edukacji, dochodu i pracy, pokoju i sprawiedliwości, głosu politycznego, równości społecznej, równości płci, posiadaniu mieszkania, ale także sieci. Dopiero

²⁷ T.C. Schelling, *Strategia konfliktu*, Warszawa 2013.

²⁸ M.-A. Slaughter, *The Chessboard and the Web...*, s. 5–80; P. Buhler, *O potęgę...*, s. 299–300; Anne-Marie Slaughter: *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World* (in a conversation with Dick Polman, "Writer in Residence" at the University of Pennsylvania), <https://www.youtube.com/watch?v=mEpo7dFvhw> (28.09.2024); J. Shyue, *Anne-Marie Slaughter '80 Argues for Greater Connectivity*, <https://paw.princeton.edu/article/anne-marie-slaughter-80-argues-greater-connectivity> (28.09.2024).

suma wszystkich składników podstawy społecznej zagwarantuje poziom bezpiecznej i sprawiedliwej przestrzeni dla ludzkości oraz budowę regeneracyjno-dystrybuowanej gospodarki. Zadaniem konektywności jest przewyższanie licznych podziałów społecznych, np. pomiędzy prowincją a miastem, między-pokoleniowych czy płacowych²⁹.

Konektywność narzędziem działania Unii Europejskiej i ONZ

Organizacja Narodów Zjednoczonych i Unia Europejska podkreślają pozytywną rolę konektywności. Z dokumentów obu organizacji wynika, że konektywność wzbudzała obietnicę walki z marginalizacją i problemami globalnymi. Strategia Europa 2020 czyniła ze swoich priorytetów inteligentny wzrost, zrównoważony wzrost oraz inkluzję społeczną, gdyż nadal napięcia społeczne wynikają z braku zadowolenia z jakości życia³⁰. Parlament Europejski zwrócił uwagę, że „w zglobalizowanym świecie, w którym sieć połączeń stale się rozrasta, UE musi wdrażać i prezentować strategię na rzecz konektywności, aby promować swoje interesy, wartości i stanowiska oraz zacieśniać współpracę z partnerami w dziedzinie cyfrowej oraz w dziedzinach zdrowia, bezpieczeństwa, transformacji ekologicznej, transportu, energetyki, a w szczególności interakcji międzyludzkich; mając na uwadze, że znaczny potencjał gospodarczy między Europą, Azją i innymi kontynentami pozostaje niewykorzystany z braku infrastruktury fizycznej i cyfrowej”³¹. Polityka konektywności została zawarta w Strategii Brama na Świat (Global Gateway), zmierzającej do realizacji projektów w branżach cyfrowej, energetycznej i transportowej, aby zwiększyć konkurencyjność gospodarki Unii Europejskiej. Projekty realizowane na podstawie strategii są zawierane z partnerami w oparciu o zasady uwzględniające: wartości demokratyczne i wysokie standardy; dobre rządy i przejrzystość; równe partnerstwa; zieloną i czystą strategię; strategię skupioną na bezpieczeństwie oraz stymulowanie inwestycji sektora prywatnego³².

²⁹ K. Raworth, *Ekonomia obwarzanka. Siedem sposobów myślenia o ekonomii XXI wieku*, Warszawa 2021.

³⁰ *Europa 2020: strategia Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia*, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/summary/europe-2020-the-european-union-strategy-for-growth-and-employment.html> (28.09.2024).

³¹ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie konektywności i stosunków UE-Azja (2020/2115(INI))*, Dz.U.UE.C.2021.456.117. Wersja od: 10 listopada 2021 r.

³² *Strategia Global Gateway*, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_pl (28.09.2024).

W Raporcie Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (*International Telecommunication Union*) w 2022 roku dotyczącym realizacji celów milenijnych, analizowano wpływ infrastruktury umożliwiającej zwiększenie łączności i komunikacji na walkę z biedą, głodem, chorobami, zapewnienie dostępu do wody, energii, infrastruktury oraz realizację pozostałych celów rozwoju. Oddziaływanie konektywności badano przy współpracy z innymi agendami ONZ, tj. UNESCO, UNICEF, WHO, ILO. Celem konektywności było wyrównywanie szans oraz zrównoważony rozwój, uwzględniający zmiany klimatyczne i wyzwania wynikające z ograniczonych zasobów na świecie. W raporcie zwrócono uwagę na oddziaływanie konektywności na niemal wszystkie aspekty polityki i życia społecznego. Szczególną sposobność oceny roli konektywności dostrzeżono w związku z nierozwiązanymi bądź nowymi wyzwaniami, wśród których ważną rolę odegrały pandemia, cyberzagrożenia, niesienie pomocy humanitarnej. Według Raportu Biura ONZ ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej to właśnie nowe technologie gwarantują wzrost efektywności udzielania pomocy humanitarnej, ponieważ zapewniają chociażby dostęp do informacji i możliwości wczesnego ostrzegania, umożliwiają komunikowanie się pomiędzy organizatorami, dawcami i otrzymującymi pomoc humanitarną, monitorowanie pomocy humanitarnej i jej analizę³³.

Konektywność sprzyja budowaniu hubów wiedzy niezbędnej w efektywnym udzielaniu pomocy humanitarnej. Z inicjatywy Biura Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (OCHA), Amerykańskiej Agencji ds. Pomocy Rozwojowej (US Aid), Agendy ONZ ds. Uchodźców (UNHCR), Światowego Funduszu Przyrody, szwedzkiej agencji *Civil Contingencies*, Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN) i Norweskiej Rady ds. Migrantów działa cyfrowe narzędzie EHA Connect. Jest to narzędzie współpracy środowisk niosących pomoc humanitarną³⁴. Ułatwia ono współpracę ekspertów w zakresie kreowania sytuacji gotowości na zagrożenia, działań dotyczących reagowania i odbudowy. Eksperci wymieniają wiedzę dotyczącą budowania klastrow pomocy. Zajmują się zarządzaniem obozami, w których przebywają objęci pomocą, sektorem edukacji w pomocy humanitarnej, bezpieczeństwem żywnościowym, zdrowiem, logistyką, ochroną środowiska, programowaniem budowy schronisk i siedlisk oraz dostępności do wody, środków higieny i urządzeń sanitarnych. Współpraca dotyczy budowania efektywności w zakresie koordynacji transakcji finansowych, projektów na temat zagrożeń chemicznych i pestycydów, ryzyka klimatycznego, działań w sytuacji stanu ruin i zniszczeń, a ponadto redukcji zagrożeń wynikających ze zniszczeń i braku dostępu

³³ *Global Connectivity Report 2022*, <https://www.itu.int/hub/publication/d-ind-global-01-2022/> (28.09.2024).

³⁴ Akronim EHA pochodzi od słów „environment in humanitarian action”.

do energii. EHA Connect zajmuje się również działaniami na rzecz inkluzji społecznej, np. poprawą sytuacji kobiet. Współpracownicy korzystają z systemu GIS (Geographic Information System) polegającego na opracowywaniu danych przydatnych do udzielania pomocy humanitarnej. Jej celem jest budowanie odporności i skuteczności w zakresie udzielania pomocy³⁵.

W działaniach humanitarnych można wykorzystywać sztuczną inteligencję, mapy informujące o kryzysach i zagrożeniach, *blockchain*, aplikacje mobilne, *chatboty*, media społecznościowe, technologie potrzebne do zbierania i przechowywania danych biometrycznych, internet rzeczy. Ponadto realizuje się transfery pieniędzy przy użyciu nowych technologii, używa bezałogowe statki powietrzne i technologię 3D printing. Prowadzone projekty, wykorzystujące nowoczesne mapy, mają usprawniać działania podczas klęsk żywiołowych, tj. powodzi, trzęsień ziemi czy przewidywać sytuację na rynku żywnościowym, aby zapobiec klęskom nieurodzaju i głodowi. Nowoczesne technologie zostały użyte m.in. podczas trzęsienia ziemi na Haiti 2010 roku. W kolejnych akcjach ratunkowych, np. podczas wojny w Syrii, można było zaobserwować mechanizm modernizacji, np. z czasem poprzez aplikacje uchodźcy zaczęli ubiegać się o azyl. Problemem stało się natomiast wypracowanie odporności infrastruktury na ataki oraz chronienie ludzi, którzy narażali się na niebezpieczeństwo (śmierć czy porwanie) w skutek niewłaściwego korzystania z internetu, np. poprzez uleganie manipulacjom, ataki hakerskie³⁶. Wykorzystanie nowoczesnych aplikacji i mediów społecznościowych miało zastosowanie podczas kryzysu uchodźczego w Europie³⁷. Także wojna na Ukrainie stała się sprawdzianem użyteczności rozwiązań opartych na konektywności podczas udzielania pomocy humanitarnej. Nadal wyzwaniem było umożliwienie dostępu do informacji oraz walka z dezinformacją oraz konsekwencjami nieumiejętności przebywania w przestrzeni cyfrowej. Świadomość, że wielu uchodźców, zwłaszcza przebywających w obozach, może korzystać z internetu narażając się na utratę bezpieczeństwa zdrowotnego (np. stres), powodowała, że organizacje niosące pomoc humanitarną zaczęły prowadzić działania informacyjne w tym zakresie, mając na uwadze, że nowoczesne technologie powinny być wykorzystywane w pozytywnych celach, jak dostęp do edukacji, rozwijanie

³⁵ EHA Connect, <https://ehaconnect.org/about> (28.09.2024).

³⁶ R. Bharania, M. Silverman, *Protective by design: safely delivering connectivity as aid*, «Humanitarian Law & Policy» 8.07.2021, <https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2021/07/08/protective-by-design-connectivity-as-aid/> (28.09.2024).

³⁷ Report OCHA 2021 (*From digital promise to frontline practice: new and emerging technologies in humanitarian action*), <https://www.unocha.org/publications/report/world/digital-promise-frontline-practice-new-and-emerging-technologies-humanitarian-action> (28.09.2024).

zainteresowań, informowanie o potrzebach, czy kontakt z rodziną i instytucjami niosącymi pomoc.

Nowoczesne technologie odegrały także rolę w trakcie pandemii COVID-19, umożliwiając zbieranie, gromadzenie, przechowywanie i przekazywanie danych potrzebnych do nadzorowania sytuacji pandemicznej. Klaus Schwab, prezes Światowego Forum Ekonomicznego wymienił też wśród następstw pandemii wzrost społecznych refleksji o funkcjonowaniu globalizacji i poddanie w wątpliwość potrzeby importowania wielu towarów kosztem niszczenia środowiska naturalnego³⁸. Negatywną konsekwencją pandemii stała się infodemia (dezinformacja na temat pandemii), przed którą przestrzegała Światowa Organizacja Zdrowia. Wzrost konektywności sprawił, że wielu ludzi obawia się inwigilacji i „życia pod kontrolą” technologii³⁹. Internet jest traktowany jako „pole walki”, który może „dawać ludziom wolność, ujawniać przestępstwa, ratować życie i wprowadzać dalekosiężne reformy (...), Ale (...) także powodować niebываłe zło (...) wywoływać przemoc, wzniecać nienawiść, rozpowszechniać kłamstwa, doprowadzać do wojen, a nawet niszczyć filary demokracji”⁴⁰.

Organizacje przestępcze, w tym terrorystyczne, wykorzystują internet w celach propagandowych i rekrutacyjnych, wpływają na radykalizację społeczną, budują wspólnoty i komunikują swoje cele. Przestępcy z internetu mogą czerpać wskazówki, jak walczyć, szmuglować, przekazywać informacje, czy organizować walki. Obawy przed wojnami cybernetycznymi przestały dotyczyć wyłącznie państw wskutek wzrostu aktywności terrorystów⁴¹. Ryzykowne wykorzystanie konektywności oparte na stosowaniu *sharp power*, wymaga budowania odporności i standardów przestrzeganych w oparciu o wynegocjowane umowy oraz uznane powszechnie zwyczaje. Aby zapobiec skuteczności instrumentów *sharp power*, jak dezinformacja, techniki manipulacyjne, propaganda, użycie memów i grup hakerskich, potrzebna jest edukacja. Walka z cyberprzestępczością i cyberterroryzmem stały się powszechnym elementem i coraz częściej jest realizowana w oparciu o zinstytucjonalizowane działania i struktury. Przykładowe przestępstwa internetowe, „fabryka trolli” Jewgienina Prigożyna (szefa grupy Wagnera), czy afera *climategate* z 2009 roku, polegająca na wykradzeniu przez rosyjskich hakerów danych z Climate Research Institute

³⁸ K. Schwab, *Kapitalizm interesariuszy. Globalna gospodarka a postęp, ludzie i planeta*, Gliwice 2023, s. 120.

³⁹ S. Zuboff, *Wiek kapitalizmu inwigilacji. Walka o przyszłość ludzkości na nowej granicy władzy*, Poznań 2020; J. Dukaj, *Po piśmie*, Kraków 2023, s. 100–104.

⁴⁰ P.W. Singer, E.T. Brooking, *Nowy rodzaj wojny. Media społecznościowe jako broń*, Kraków 2019, s. 38.

⁴¹ P. Migaux, *Panorama sytuacji po 2004 roku*, [w:] G. Chaliand, A. Blin (red.), *Historia terroryzmu od starożytności do Da'isz*, Warszawa 2020, s. 410–418.

z Uniwersytetu we Wschodniej Anglii, mobilizują szereg instytucji do tworzenia kodeksów postępowania w przestrzeni cyfrowej⁴².

Przykładem kodyfikacji zasad jest „Europejska Deklaracja Praw i Zasad Cyfrowych” która zawiera sześć rozdziałów: 1. Ukierunkowanie transformacji cyfrowej na człowieka; 2. Solidarność i włączenie społeczne; 3. Swoboda wyboru; 4. Udział w cyfrowej przestrzeni publicznej; 5. Bezpieczeństwo, ochrona i wzmocnienie pozycji; 6. Zrównoważony rozwój. Dokument jest kompatybilny z celami zawartymi w „Deklaracji z Tallina w sprawie administracji elektronicznej”, „Deklaracji berlińskiej w sprawie społeczeństwa cyfrowego i administracji cyfrowej opartej na wartościach”, „Deklaracji lizbońskiej – celowa demokracja cyfrowa” i ma ułatwić realizację programu „Droga ku cyfrowej dekadzie” do 2030 roku⁴³.

Konkluzje

Sposób komunikowania o roli konektywności przez organizacje międzynarodowe, takie jak Unia Europejska i Organizacja Narodów Zjednoczonych ma na celu wykazanie, że konektywność jest narzędziem niezbędnym do realizacji ich polityk i celów. Zadania konektywności są definiowane w strategiach, raportach i dokumentach programowych organizacji międzynarodowych. M. Leonard, P. Khanna i M.-A. Slaughter rozpatrywali następstwa konektywności z perspektywy geopolityki oraz prognozowanych wyzwań i ocen sytuacji polityczno-społecznej na świecie. Zwiększenie wpływu konektywności na zmiany globalnej potęgi oraz poziom życia w wymiarze mikro stało się zjawiskiem budzącym zarówno powszechne społeczne nadzieje, jak i obawy. W celu zapobiegania łamaniu reguł, na których budowana jest konektywność potrzebne są działania profilaktyczne, mechanizmy sankcji i edukacja. Nie właściwe użytkowanie konektywności wpływało na przeobrażenia systemów politycznych oraz preferencje polityczne obywateli. Problemem stał się wzrost ekstremizmu oraz osłabienie demokracji liberalnych. Partycypacja w sieci połączeń wymagała w przeszłości i nadal wymaga przestrzegania reguł, zapewnienia bezpieczeństwa oraz uwzględnienia i przewidywania szeregu konfliktów, które mogą wystąpić z powodu ograniczonej liczby zasobów na świecie. Wiąże się również z potrzebą unowocześniania, poszukiwania innowacyjnych ulepszeń systemów, w których działają jednostki i instytucje. Z powodu ograniczonego dostępu do zasobów, konektywność wpływa na układ sił i jest wynikiem

⁴² A. Etkind, *Rosja kontra nowoczesność*, Warszawa 2024, s. 27 i 66.

⁴³ *Europejska deklaracja praw i zasad cyfrowych w cyfrowej dekadzie (2023/C 23/01)*, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123\(01\) \(28.09.2024\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123(01) (28.09.2024)).

rywalizacji pomiędzy aktorami państwowymi, jak i niepaństwowymi. Skutki konektywności można obserwować w ewolucji postrzegania roli granic i znaczenia migracji we współczesnym świecie oraz ocenie tempa i skuteczności reagowania na problemy globalne, jak pandemia, kryzysy humanitarne, cyberzagrożenia.

Bibliografia

- Baños P., *Jak rządzić światem. 22 strategie globalnej potęgi*, Warszawa 2021.
- Bharania R., Silverman M., *Protective by design: safely delivering connectivity as aid*, «Humanitarian Law & Policy» 8.07.2021, <https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2021/07/08/protective-by-design-connectivity-as-aid/> (28.09.2024).
- Buhler P., *O potęgę w XXI wieku*, Warszawa 2011.
- Christakis N.A., Fowler J.H., *W sieci. Jak sieci społeczne kształtują nasze życie*, Sopot 2011.
- Etkind A., *Rosja kontra nowoczesność*, Warszawa 2024.
- Fergusson N., *Rynek i ratusz. O ukrytej sieci powiązań, która rządzi światem*, Kraków 2020.
- Friedman T., *Świat jest płaski. Krótka historia XXI wieku*, Poznań 2009.
- Godehardt N., Postel-Vinay K., *Connectivity and Geopolitics: Beware the "New Wine in Old Bottles" Approach*, «SWP Comment» 2020, nr 35.
- Khanna P., *Konektografia. Mapowanie przyszłości cywilizacji globalnej*, Warszawa 2022.
- Kissinger H., *Porządek światowy*, Wołowiec 2017.
- Klementewicz T., *Rola wyjaśniania w rozumieniu działań i zjawisk politycznych*, «Studia Polilogiczne» 2010, vol. 17.
- Leonard M., *Wiek nie-pokoju. Współzależność jako źródło konfliktu*, Warszawa 2022.
- Mas-Colell A., *Keynes oraz jego i nasze wnuki*, [w:] I.P. Huerta (red.), *Gospodarka za 100 lat. Najważniejsi ekonomiści przewidują przyszłość*, Warszawa 2020.
- Mearsheimer J.J., Rosato S., *Jak myśłą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej*, Warszawa 2024.
- Migaux P., *Panorama sytuacji po 2004 roku*, [w:] G. Chaliand, A. Blin (red.), *Historia terroryzmu od starożytności do Da'isz*, Warszawa 2020.
- Okano-Heijmans M., *The EU's Value Proposition for Connectivity: Time to Choose and Focus*, «KAS Occasional papers: Responding to the Geopolitics of Connectivity», Singapore 2020.
- Raworth K., *Ekonomia obwarzanka. Siedem sposobów myślenia o ekonomii XXI wieku*, Warszawa 2021.
- Schelling T.C., *Strategia konfliktu*, Warszawa 2013.
- Schwab K., *Kapitalizm interesariuszy. Globalna gospodarka a postęp, ludzie i planeta*, Gliwice 2023.
- Shyue J., *Anne-Marie Slaughter '80 Argues for Greater Connectivity*, <https://paw.princeton.edu/article/anne-marie-slaughter-80-argues-greater-connectivity> (28.09.2024).
- Singer P.W., Brooking E.T., *Nowy rodzaj wojny. Media społecznościowe jako broń*, Kraków 2019.
- Slaughter M.-A., *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*, New Haven 2017.
- Zuboff S., *Wiek kapitalizmu inwigilacji. Walka o przyszłość ludzkości na nowej granicy władzy*, Poznań 2020.